

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Кадук С.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАТУРНИХ КОЛЕКЦІЙ

УДК 343.98+343.982.33

Постановка проблеми. Великі можливості закладені в правильному формуванні й результативному використанні різних видів натурних колекцій – одній з форм ведення довідково-допоміжних обліків. Об'єкти цих колекцій не мають причинно-наслідкового зв'язку з подією злочину, а реєстраційні ознаки виявляються або зовні, або за допомогою спеціальних досліджень. До таких об'єктів належать, наприклад: вогнепальна і холодна зброя, боеприпаси; типові знаряддя вчинення злочинів і сліди їх застосування; наркотичні речовини й сильнодіючі фармацевтичні препарати; лакофарбові матеріали тощо. Однак сукупність загальних ознак, що характеризують вищеперелічені об'єкти, згодом можуть бути корисними під час розслідування конкретних злочинів, оскільки дають можливість встановлювати групову належність відповідних слідів, предметів, знарядь тощо, вирішувати щодо них діагностичні завдання і встановлювати важливі, особливо для розшуку, обставини їх вчинення тощо.

Проте ефективність застосування натурних колекцій у розслідуванні злочинів все-таки залишається досить низькою. Наявні криміналістично-довідкові колекції не достатньо впорядковані й систематизовані, що ускладнює їх використання. Обумовлено це, передусім, відсутністю єдиної науково обґрунтованої і організаційно забезпеченої системи їх комплектування й використання.

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували такі вчені як В. В. Бірюков, І. В. Горбачов, С. В. Зуев, Є. А. Комков, Лук'янчиков Є.Д., Г. В. Михайленко, В.А.Образцов, О. В. Пахомов, В.І. Пашко та інші.

Виклад основного матеріалу. Будь-який інформаційний фонд вимагає чіткої системи організації та планомірного накопичення. Формування колекцій є важливим і відповідальним етапом комплектування довідково-допоміжного обліку. Адже від повноти й правильності підбору зразків - еталонів, адекватного відображення в них необхідних для вирішення конкретного експертного завдання ознак та властивостей залежать результати експертних досліджень.[4].

Узагальнення наявного матеріалу, вивчення практичного досвіду дозволяють сформулювати деякі основні методичні й організаційні положення щодо процесу створення натурних колекцій.

Процес створення натурної колекції – це цілеспрямоване збирання, зберігання та впорядкування відповідно до заздалегідь розробленої системи зазвичай однорідних криміналістично-важливих об'єктів, задля ефективного забезпечення їх подальшого інформаційного пошуку, обумовленого, передусім, вирішенням завдань кримінального судочинства.[5].

Створюючи натурну колекцію, необхідно спочатку встановити призначення колекції, види об'єктів і джерела їх надходження, способи обробки, систематизації і зберігання, а також строки заміни цих об'єктів і оновлення.

Загалом, діяльність щодо формування натурної колекції можна розглядати у вигляді стадій, які мають два етапи. Розглянемо їх докладніше.

Перший етап – дії до початку формування натурної колекції.

Це, насамперед, вирішення питань про об'єкти, які необхідно збирати в колекцію, про їх розподіл усередині колекції, задля забезпечення уніфікації їх фіксування, щоб можна було згодом без зусиль відібрати потрібні елементи.

Ухваленню рішення про створення відповідної натурної колекції повинен передувати аналіз практики криміналістичних досліджень. Імпульсом до активізації роботи щодо поповнення існуючих колекцій і створення нових повинна слугувати і реально слугує практика. Саме вона засвідчує позитивне та негативне в дослідженні з використанням інформаційно-довідкового матеріалу тих чи інших різновидів слідів на місці події. Вона ж акумулює

вала чимало фактів професійної безпорадності у випадках, коли різновид наявних у колекції зразків виявився недостатнім.[6].

Варто звернути увагу на зростання кількості й різноманітність об'єктів досліджень і спробувати прогнозувати появу нових об'єктів, які згодом матимуть відповідну актуальність.

Необхідно намітити конкретну мету створення фонду, що дозволить визначитися щодо змісту колекції: її вміст (обсяг), умови зберігання, інші організаційні моменти.

Важливо продумати і питання про можливість заміни певних об'єктів натурального фонду колекцій їх копіями (зображеннями). Адже колекції зліпків, картотеки відтисків, альбоми фотознімків за своїм значенням близькі до натурних. В окремих випадках їх значення тотожне створенню натурних колекцій.

Основним завданням функціонування натурної колекції є забезпечення експертних досліджень та слідства. Накопичення ж матеріалів для науково-дослідної і навчально-методичної роботи – похідні завдання, що випливають з вирішення першого. Кожне з трьох названих завдань визначає обсяг колекції. Так, вирішення експертного завдання про встановлення підприємства-виробника паперу, на якому віддрукований досліджуваний документ, можливе лише за наявності колекції зразків паперу всіх паперових фабрик і повних відомостей про рецептурний склад паперів. У такому вигляді колекція може використовуватися не тільки для практичного експертного забезпечення, але й для наукових досліджень і навчально-методичної роботи. Для колекції, що створюється винятково для проведення наукового дослідження, важливо лише, щоб були зібрані зразки, які відповідають умовам запланованих експериментів. Набір зразків для забезпечення навчально-методичних завдань повинен відповідати завданню навчання експертів, слідчих, оперативних працівників – містити тільки типові, характерні об'єкти (наприклад, колекція зразків найбільш поширених знарядь зламу).[2].

Вказати, якою повинна бути мінімальна кількість об'єктів, за якої колекція буде належно функціонувати складно. «Необхідно прагнути зробити колекцію якомога повнішою, проте абсолютно не обов'язково, щоб колекція вміщувала всі явні зразки. Їх може

бути порівняно невелика кількість, але це повинні бути найпоширеніші об'єкти». У криміналістичній літературі, наприклад, зазначено, що для колекції наркотичних і сильнодіючих речовин достатньо мати не менше 100 найпопулярніших наркотичних речовин і не менше 150, такого ж рівня поширення, сильнодіючих. «Висновок про те, які речовини доцільно вважати найпоширенішими, робиться на основі аналізу експертної практики в регіоні за останні декілька років».

Формуванню натурної колекції повинно передувати також встановлення джерел і шляхів надходження зразків, достовірність яких, їх відповідність стандарту і технічним умовам, не породжують сумнівів.

Фахівці рекомендують, що підбір зразків, наприклад, для колекції паливно-мастильних матеріалів, доцільно здійснювати насамперед на нафтопереробних та інших промислових підприємствах, у науково-дослідних інститутах і лабораторіях відповідного профілю. Щодо поповнення колекції фармпрепаратів зазначимо, що для цього придатні два канали. Перший – поповнення колекції за рахунок наркотичних і сильнодіючих речовин, щонадходять як відповідний матеріал для попереднього чи судово-експертного дослідження. Другий канал – поповнення колекції фармпрепаратами, придбаними за безготівковим розрахунком в аптеках.[1].

Безспірним видається варіант централізованого постачання експертних відділів (відділень, груп, секторів тощо) найпоширенішими зразками криміналістично-довідкових, передусім, натурних колекцій (які згодом доповнюватимуться зразками й відомостями щодо них з урахуванням місцевих умов).

Недостатність об'єму довідкової колекції може бути заповнена і на основі взаємодії, шляхом обміну інформацією з тими експертно-криміналістичними підрозділами, де функціонують аналогічні колекції. Утворенні відповідної натурної колекції експертам можуть допомогти і рекомендації з наукової літератури.

Зрозуміло, що оцінка ефективності тієї чи іншої колекції визначається рівнем потреби її використання в експертних дослідженнях і слідчій практиці. Саме результати аналізу попиту колекцій слугують основним чинником щодо ухвалення рішення

про необхідність ведення тих або інших колекцій, визначення переліку найпотрібніших із них тощо.

Другий етап – дії після ухвалення рішення про формування натурної колекції.

Формування натурних довідкових колекцій здійснюється з об'єктів, які, як уже було зазначено, у відповідний спосіб отримують: з підприємств-виробників (наприклад, зразки волокон, тканин); з підприємств-замовників певної продукції (наприклад, зразки паперу в друкарнях тощо); від торговельних організацій (наприклад, клеї, побутові фарби); з аптек, лікувальних установ (фармпрепарати). Крім цього, об'єкти для натурної колекції можуть бути придбані в магазині навчальних і наочних посібників; на виставках фірм-виробників або постачальників їх продукції (скажімо, виставки фотоматеріалів). У колекції можуть вміщатись за відповідним узгодженням із слідчим (судом) і об'єкти, що є речовими доказами (наприклад, холодна зброя, саморобна вогнепальна зброя).[3].

Зі збільшенням об'єму колекції постає проблема її належної систематизації. Інакше колекція перетворюється на механічний конгломерат об'єктів, пошук потрібного зразка в якому супроводжуватиметься тривалим, рутинним і не завжди результативним переглядом об'єктів. У цьому випадку втрачається одна з переваг інформаційного забезпечення – швидкість отримання потрібних відомостей і з'являється небезпека втрати ознак у зразках.

І практики, і науковці згодні, що вибір підстав групування об'єктів колекції ускладнений через неопрацьованість цього питання. Ця складність зумовлена, крім іншого, різноманітністю об'єктів; їх характеристик; проявів специфіки судових експертиз; особливостей конкретних експертних завдань, які впливатимуть на ці об'єкти.[6].

В основу класифікації експертних колекцій, як зазначено в науковій літературі, повинні бути взяті ознаки, що відображають ті властивості об'єкта, які допоможуть у вирішенні експертного класифікаційного завдання (принаймні визначають його марку, систему та інші показники).

Класифікацією об'єктів натурних колекцій має бути забезпечена: по-перше, можливість виокремлення системи ознак, необхідних і достатніх для вирішення типових експертних і слідчих завдань; по-друге максимальна автоматизація процесу експертного дослідження об'єктів; по-третє, розробка уніфікованих інформаційно-пошукових систем (ІПС). Зрештою, і це основне, класифікація повинна сприяти розширенню використання інформаційних можливостей об'єктів натурних колекцій.[2].

Не може бути єдиних підстав систематизації для всіх об'єктів натурних колекцій. Для кожної групи об'єктів ці підстави є індивідуальними. Один і той же предмет може бути віднесений до різних груп: до виробів конкретного підприємства; виробів відповідного періоду виготовлення; виробів з відповідної сировини, до предметів різного ступеня зносу тощо.

Проте вибір підстави для формування колекцій не може бути довільним, адже вона повинна забезпечувати певну деталізацію об'єктів у відповідні більш вузькі підсистеми (групи). Одним з варіантів критерію такої систематизації, є, наприклад, поняття: джерело походження, серія випуску тощо.

Стосовно типових об'єктів, які часто трапляються, повинні бути детально досліджені всі умови, що впливають на обсяг колекцій та на характер їх розповсюдження й використання.

Створення натурних колекцій доцільне, передусім, за умови невеликих розмірів, обсягів об'єктів, які передбачається вмістити в таку колекцію (зразки текстильних волокон, пломби вітчизняного й іноземного виробництва тощо), а також у випадках, коли під час описання або моделювання об'єктів можлива втрата їх істотних властивостей, ознак (зразки тканин, лакофарбових покриттів тощо), чи важко дати достатньо чіткий і однозначний опис ознак і властивостей об'єкта (сліди ріжучих інструментів тощо).[3].

Висновки. Процес створення натурної колекції – це цілеспрямоване збирання, зберігання та впорядкування відповідно до заздалегідь розробленої системи, зазвичай, однорідних криміналістично-значущих об'єктів для ефективного забезпечення їх інформаційного пошуку, зумовленого, передусім, вирішенням завдань кримінального судочинства.

1. Бірюков В.В. Доказове значення інформації, отриманої з криміналістичних та інших інформаційних систем / В.В.Бірюков // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 60–66/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09_bvviic.df
2. Бірюков В.В. Облікова інформація в розслідуванні. Загальна структура та класифікація інформаційних систем/ В. В. Бірюков [Електронний ресурс] // Форум права. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvlduvs/2009_3/09_bvvkis.pdf
3. Довідково-допоміжні обліки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravodom.com/kriminalstika63-dovidkovo-dopomizhni-obliki>
4. Пахомов А.В. «Коллекция в правоохранительных органах».- М. изд-во «Юрлитинформ». – 2001.- с.260
5. Криминалистические учеты / сост. Э.А.Разумов. - К. : РИО МВД Украины, 1991.- 244 с.
6. Завдання криміналістики на сучасному етапі, правові і етичні засади. [Електронний ресурс]: збірник – Режим доступу: <http://pravouch.com/page/kriminalist/ist/ist.ua/%D0%97%6>

Кадук С.В. Організація функціонування натурних колекцій

Стаття присвячена процесу формування й функціонування натурної колекції. Натурна колекція – це систематизоване зібрання однорідних або поєднаних спільністю експертних чи слідчих завдань об'єктів (предметів, речовин, матеріалів), яке формується в правоохоронних органах як довідково-допоміжний матеріал для вирішення завдань розслідування злочинів, а також у науково-дослідній та навчально-методичній роботі.

Формування натурних колекцій – складний, багатоаспектний механізм збирання, систематизації та зберігання об'єктів.

Ключові слова: натурні колекції, облікова інформація, довідково-допоміжний матеріал, криміналістично-значущі об'єкти, інформаційний фонд, інформаційно-пошукові системи.

Кадук С.В. Организация функционирования натурных коллекций

Статья посвящена процессу формирования и функционирования натурной коллекции. Натурная коллекция - это систематизированное собрание однородных или объединенных общностью экспертных или следственных задач объектов (предметов, веществ, материалов), которое формируется в правоохранительных органах как справочно-вспомогательный материал для решения задач расследования преступлений, а также в научно-исследовательской и учебно-методической работе.

Формирование натурных коллекций - сложный, многоаспектный механизм сбора, систематизации и хранения объектов.

Ключевые слова: натурные коллекции, учетная информация, справочно-вспомогательный материал, криминалистически значимые объекты, информационный фонд, информационно-поисковые системы.

Kaduk S.V. The organization of the operation field collections

The biggest opportunity lies in the proper formation and effective use of various types of field collections, a form of reference for ease of reference counts. The objects of these collections do not have a causal connection with the crime, registration symptoms are detected inside, outside, or through special studies. These objects include, for example: firearms and cold steel, ammunition; typical tools of crime and the traces of their use; drugs and potent pharmaceuticals, paints and varnishes. However, the set of common features characterizing these objects, can then be useful during the investigation of specific crimes, as it provides an opportunity to establish the group affiliation of the respective traces, objects, implements and the like, to decide on diagnostic problems and to establish important, especially for investigation, the circumstances of their Commission, and the like.

However, the effectiveness of the use of field collections in the investigation of crimes still remains very low. Available forensically-reference collection are not quite the orderly and systematic, which makes them difficult to use. This is due, primarily, to the lack of a single scientifically based and supported their acquisition and use.

Any information fund requires a clear and systematic system of accumulation. Formation of collections is an important and responsible step acquisition accounting background support. Because of the completeness and correctness of the selection of samples - standards, adequate representation they needed to address the specific problem of expert features and properties depend on the results of expert surveys.

Summary of available material, learning experience possible to formulate some basic methodological and organizational issues concerning the process of creating a full-scale collections.

The process of creating a collection of field - a purposeful collection, storage and sorting according to designed system usually homogeneous forensic-critical facilities for the effective provision of further information search, due primarily problem solving criminal proceedings.

Creating a collection of field, first set the destination collection, types of objects and their sources, methods of processing, systematization and storage, as well as the timing of replacement of these facilities and upgrades.

Keywords: full-scale collection, accounting information, reference and support material, forensic and meaningful objects and Information Collection, information retrieval systems.